

Neznosnost muezinovega glasu

*Ti zvončki tam v dolin'ci
zvonijo bim bam bom bim bam,
ti zvončki tam v dolin'ci
zvonijo bim bam bom.*

Ko se je pred nekaj meseci v aferi 'Velenjska džamija' nazadnje izkazalo, da obtožbe, češ da bodo muslimani v Velenju zgradili prvo mošejo na tleh Slovenije, niso upravičene, bi nas bilo moralo zmraziti ob tistem, česar v komentarjih *ni* bilo: poročevalce in komentatorje, ki so vtaknili nos v afero, je prevevalo olajšanje, da v resnici muslimani *niso* vložili prošnje za gradbeno dovoljenje za mošejo in je torej razburjenje odveč; nobeden med njimi pa ni niti poskusil argumentirati, da bi se bilo napačno razburjati tudi v primeru, če bi bile govornice resnične in bi torej muslimani zares bili na tem, da si postavijo mošejo, pa najsi v Velenju, na Jesenicah ali v Ljubljani. Napačno bi bilo iz preprostega, vsem znanega razloga: slovenska ustava zagotavlja svobodo veroizpovedi in bi torej postavljanje templjev vseh verskih skupnosti v Sloveniji, pa naj postavljajo cerkve ali sinagoge, mošeje ali ašrame, morali razumeti kot udejanjanje verske svobode in kot znamenje tolerance, h kateri smo se zavezali s sprejetjem take ustave.

Novinarski srenji pa se v poročanju o aferi ni zdelo samoumevno, kar piše v ustavi in v temeljnih listinah OZN, ampak se ji je zdelo samoumevno tisto, kar so na glas bleknili rasiisti: da si ni mogoče zamisliti, da bi kje blizu zvonika farne cerkvice stal minaret, iz spanja pa bi nas namesto milih glasov domačega zvonca budil rezki klic v tujem jeziku... Olajšanje novinarjev, da šušljanje o gradnji mošeje za zdaj še ne drži, temelji na isti viziji nezamisljivega kot strah tistih, ki so se lotili naloge, da v kali zatrejo upanje v uresničitev vizije. Srhljivo je, da je v Sloveniji samoumevno razpoloženje, nasprotno uresničenju ene izmed prvih, če ne sploh prve izmed človekovih pravic, ki so se uveljavile v svetu, kamor bi se Slovenija po splošnem konsenzu rada pririnila.

Namen tegale zapisa je zgolj, da nasproti samoumevnosti razpoloženja zoper minarete med kozolci, plankami in zvoniki jasno izpostavi, kaj bi moralo biti samoumevno, če velja ustava, ki smo jo sprejeli. Zato se ne bomo spuščali v polemiko s stališčem nekaterih katoliških teologov ali funkcionarjev Cerkve, ki bi ga lahko zapisali "molilnica že še, minaret in muezin pa ne" ne glede na to, s katerimi argumenti tako stališče branijo, je očitno, da je re-

zultat argumentacije v sozvočju z vizijo, po kateri v slovenski dolin'ci ne sme stati minaret, z njega pa ne sme odmevati muezinov poziv, marveč mora zbiranje islamskih vernikov ostati zasebno in skrito, ne sme postati javno in zboti slovenskih oči in slovenskih ušes.

Omejili se bomo na ščepec kar najširše sprejemljivih argumentov v prid stališču, ki bi nam moralo veljati za samoumevno, če naj v lastnih očeh veljamo za zagovornike pravnega reda, za strpne, za pluraliste, za Evropejce.

Četudi bi mi sami nemara menili, da se bo kdo okoristil z veljavnim pravnim redom za propagiranje idej, ki so nam odvratne, bi nas kot legaliste moralo bolj skrbeti nespoštovanje ustave; če jo je namreč mogoče nekaznovano ignorirati v tako temeljnem vprašanju, kot je pravica državljanov do javnega izkazovanja svoje vere, tedaj je prav mogoče, da se smeje nekaznovano kršiti tudi poljubni drugi ustavni členi ali zakoni. Če pa je tako, tedaj ni mogoče zaupati v veljavnost ustave, niti ni mogoče verjeti, da smo mi sami varni pred kršitelji.

Zase najbrž skoraj vsakdo verjame, da je strpen. A drugim lahko velja za strpnega le, če strpnost izkazuje. Strpnost pa izkazujemo tedaj, ko smo tolerantni do idej, ki so nam tuje in nerazumljive, in do ravnanj, ki jih pri sebi nimamo za sprejemljive. Če zaradi tega, ker se nam kaj zdi nesprejemljivo za nas, zahtevamo, da ne sme biti sprejemljivo za nikogar, smo seveda nestrpni in nimamo pravice, da bi zahtevali strpnost od tistih, ki jim ne dovolimo, da bi ravnali, kakor sami menijo, da morajo. Le navidezna toleranca je, če sicer nimamo nič proti vernikom druge vere, dokler skrivajo svojo versko pripadnost, ne dopuščamo pa jim, da bi se neovirano organizirali kot verska skupnost, kjer člani lahko javno živijo, kakor jim narekujeta vest in prepričanje. V deželah s katoliškim izročilom imamo žal obilico izvrstnih zgodovinskih razlogov, da ne precenjujemo lastne tolerance nasproti, denimo, deželam s prevladujočim islamskim izročilom: medtem ko je v Egiptu, Siriji, Palestini, Mezopotamiji in še kod vsaj del kristjanov kot tolerirana verska skupnost preživel trinajst stoletij islamske nadvlade, je Zahod krvavo zatrl najprej ostanke poganstva, potem katare v zgodnjem srednjem veku, Španci so nasilno pokristjanili Mavre, herezije so bile praviloma nasilno zatrite, heretiki v najboljšem primeru pregnani.

Pluralistični argumenti za strpnost temeljijo na tem, da je v sodobnih družbah različnost ljudi glede na versko in etnično pripadnost, politično prepričanje, spolno usmeritev itn. temeljno družbeno dejstvo, pravica do enakopravnosti v različnosti pa pogoj za obstoj in razvoj sodobnih družb. V nasprotju s šovinističnimi utvarami prostor zdajšnje Slovenije nikoli v zadnjih dva tisoč letih ni bil niti etnično niti religiozno povsem poenoten. Če je navzočnost islama (pa različnih vzhodnjaških verstev) v Sloveniji novost, pa dejanska pluralnost ver in kultur to nikakor nista. Dopuščati pluralnost javnega izkazovanja verskih in kulturnih razlik zato ne more pomeniti vpeljevanja nezaslišanih novosti, marveč je lahko le dokaz za pluralnost, ki je bila doslej pridušena in na silo privatizirana. Kolikor je tako dušenje javnih manifestacij verovanja in potiskanje na družbeni rob in v anonimnost za nazaj mogoče pripisati jugoslovanski aplikaciji marksističnih doktrin o religiji, bi aktivno zavzemanje za javno manifestiranje pluralnosti moralo biti v interesu vseh donedavna zatiranih verskih skupnosti. Normalno bi bilo pričakovati, da bo Cerkev z besedo in z dejanji podprla pravico vseh v Sloveniji živečih verskih skupnosti, da se vključijo v javno življenje. Povejmo naravnost: ali ne bi bila javna podpora Cerkve gradnji mošej in svetišč drugih verstev povsod v Sloveniji, kjer živijo njihove skupnosti, najboljši dokaz, da se zavzema za dejansko versko svobodo vsakogar (ne pa, denimo, le za svoje vernike)?

Četudi je "vstopanje v Evropo" univerzalna nalepka, tako rekoč obvezna črtna koda za vsakogar, ki bi svoje ideje ali čvek v Sloveniji rad prodajal z odobritvijo oblasti in s splošnim soglasjem, pa "svoboden pretok ljudi, blaga in storitev" za vključevanje Slovenije v Evropo v praksi pomeni, da bo treba sprejeti tudi evropska merila tolerance in dejanskega kulturnega pluralizma. Četudi se je s svojim ravnanjem v Bosni in s segregacijo do imigrantov Evropa sama oddaljila od "vstopa v Evropo", pa ne bi bilo prav, če udejanjene pluralnosti in strpnosti spričo divjanja nad imigranti ne bi videli: dejstvo je, da stoji v zahodni Evropi stotine mošej za priseljence iz Pakistana, Indije in drugod v Britaniji, iz Indonezije na Nizozemskem, iz Magreba v Franciji ali iz Turčije v Nemčiji; dejstvo je, da so sodobne evropske družbe večrasne in večverske in da se priseljenci social-

no, kulturno in politično organizirajo za sodelovanje in tekmovanje v javnem življenju sodobnih družb.

Evropejstvo Slovencev ima trenutno več skupnega s Heiderjem (da ne omenjamo njegovega rojaka s charlotovski brčicami) kakor s Herderjem, zelo poučno pa bi bilo tudi prebrati kakšno zgodovino apartheida v Južni Afriki, saj bi v idejah in ukrepih afrikanarskih nacionalistov zlahka prepoznali replike klenih misli naših samobitnih preprostežev. Nekoliko resneje se bo smelo imeti za evropejstvo, ko bo vnaprej računalo, da morebitna prosperiteta v Sloveniji nujno pomeni pritek imigrantov ne le iz Evrope in z Balkana, marveč tudi iz dežel sovjetskega imperija, iz islamskih dežel in še kod, in da njihova integracija v slovensko družbo ne more biti niti asimilacija, niti segregacija, marveč integracija z dopuščanjem ohranjanja kar največje kulturne avtonomije. Pomeni torej tudi mošeje, posejane med cerkvice, in nesozvočno koeksistenco muezinovega glasu z bimbambom zagorskih zvonov.

Ali pa je prihodnjik iz prejšnjega odstavka lahko kaj drugega kot utopija? Ali se ni treba, nasprotno, vrniti na začetek, k podobi minareta med zvoniki in muezinovega klica k molitvi, ki se meša z domačnostjo zvonjenja, kot viziji nedopustnega, in se vprašati, zakaj je sprejeta kot samoumevna?

Kdor se je nekdaj vozil po dolini Vrbsa od Banja Luke proti Jajcu ali po dolini Bosne od Doboja proti Sarajevu, ni mogel zgrešiti presenetljive podobnosti teh zaprtih rečnih dolin z umazano industrijo z Zasavjem. Bilo je kot doma - dokler se oko ni ustavilo na minaretu kot znamenju, da smo vendarle Drugje, v eksotiki Orienta. Minaret je na oko deloval razveseljujoče in osvežilno, saj je bil v pejsažu tako rekoč edino, a zato docela nedvoumno estetsko, grafično znamenje drugosti sredi domačnosti. Izjemno učinkovito je v nas razrešil temeljni ideološki problem vsakega turista: kako na potovanju ostati mentalno varno doma, ne da bi bil ob prepričljiv dokaz, da si sredi eksotike.

Ko pa minaret in muezin vdreta v intimo Slovenca, ki je od samostojne države pričakoval, od domačih politikov pa dobil obljube, da bo poslej v miru na svojem užival plodove svojega dela, mu seveda grobo in radikalno porušita fantazijo. Vizija - zdaj ji že lahko rečemo fantazija - minareta na domačem gričku in budnice z muezinovim klicem kot nečesa, česar ne smemo dopustiti, če naj se uresniči naša fantazija, da nas, zdaj, ko smo po tisoč ali koliko že letih svobodno zadihali, pač nihče ne bo motil v uživanju, je tako zelo učinkovita, ker uteleša kot grožnjo razlog, zakaj se še ne moremo prepustiti uživanju. V nacionalističnem medijskem okolju ima močan mobilizacijski potencial in je morebiti še prepričljivejša, dokler je še nihče ni poskusil uresničiti. Če bi namreč tamle nasproti okna že stala mošeja, muezinov glas pa bi nam postal vsaj tolikanj domač kot jutranje vžiganje avtomobilskih motorjev, če nas že ne navdaja z občutji, kakršna predpisuje narodnozabavna lirika, bi se nas večina sčasoma nanju kratko malo navadila.

Dokler pa je misel na graditev mošej v Sloveniji še tako plašilna, da si novinarji ne morejo predstavljati, da bi jo verniki zares zahtevali, nam politični realizem prišepetava, da je treba prepovedati kaj drugega, bolj postranskega, če naj se dovolijo minareti. Kaj ko bi mošeje gradili, strogo pa zabranili ražnjiče, čevapčiče in pleskavice; peko in jedenje, s kajmakom in v lepinji ali brez in kar tako? Strasti bi se razvemale v postranski zadevi, vsi pa bi lahko upali na najboljše: gostinci bi se - ob glasni politični podpori - vrgli v promocijo slovenskih jedi in prigrizkov, šovinisti bi se škodoželjno veselili, da so na en mah zajebali vse Balkance brez razlike. Mi drugi pa bi v miru obdelovali vsak svoj vrtiček. V njem pa v skrivnem kotičku namesto indijske konoplje pekoče feferone.

Jože Vogrinc, doktor sociologije, asistent za sociologijo kulture na Oddelku za sociologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.